

BAROMFIAK

BAROMFITENYÉSZTÉSI SZAKLAP.

AZ ORSZÁGOS MAGYAR GAZDASÁGI EGYESÜLET BAROMFITENYÉSZTÉSI SZAKOSZTÁLYÁNAK HIVATALOS KÖZLÖNYE.

MEGJELENIK MINDEN HÓBAN.

Előfizetési ára: Egész évre 4 korona.

Szerkeszti:
HREBLAY EMIL,
állattenyésztési m. kir. főfelügyelő.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, üllői-ut.
(Köztelek).

Az országos magyar gazdasági egyesület és a baromfitenyésztési szakosztály tagjai tagdíj fejében és a „Köztelek” előfizetői ingyen kapják. A baromfitenyésztési szakosztály tagdíja egész évre 2 frt. — Az orsz. magy. gazd. egyesület tagdíja egész évre 10 frt. — A „Köztelek” előfizetési ára egész évre 10 frt.

Tojásértékesítő szövetkezetek és azok működése.

Lapunk tisztelt olvasóinak bizonyára még élénk emlékezetében van azon — mintegy két hó előtt közölt közgazdasági hír, hogy Ö exczellenciája a földművelésügyi m. kir. miniszter ur, a kiscgazdák, de jobban mondva a baromfitenyésztéssel foglalkozók érdekében, azon czélból, hogy a baromfitenyésztés főtermékét, a tojást ezután annak értékéhez képest megfelelően értékesíthessék — a délvidéken, első sorban azon községekben, ahol már tejszövetkezet létezik — tojásgyűjtő állomásokat, vagy más szóval tojásértékesítő szövetkezeteket létesíteni elhatározta.

A munka megkezdése nem volt oly könnyű, minőnek látszott, mert míg más tárgy szövetkezetek alakításánál az érdekek, amelyeket a létesítendő szövetkezet működése érint nagyobbak és messzebb fekvők, a tojásértékesítő szövetkezeteknél oly érdekek lettek érintve, melyek kisebbek, de közel fekvők s az illetőkre nézve nagy anyagi kárral járók, mert azt előre bocsájtanom kell, hogy a világon az aranykeresésen kívül talán egyetlen üzlet sem hoz oly fényes jövedelmet, mint egy jól szervezett tojásüzlet, mivel pedig ezek hazánkban az egész országban mindenütt jól vannak szervezve, ennél fogva fényesen jövedelmezvén, a tojásszövetkezetek létesítésének híre az ország délvidékén — különösen e szakmabeli kereskedők közt igen heves forrongást és tiltakozást idézett elő.

A délvidéki földművelők „Gazdasági Egyesülete” tisztelt vezetőségének Blaskovich országgyűlési képviselő, Fekot alelnök és Krauszhaár igazgató urak érdeme, hogy e nehéz feladatban a tojásszövetkezetek szervezőjét támogatni s bölcs tanácsaikkal ellátni kegyesek voltak, sőt mellé adták az egyesület vándor tanárját Luniacsék Albert urat, aki mindenütt a legnagyobb segítség volt, mint olyan tanácsadó, ki odaváló születésű lévén, a nép minden egyes szokását ismeri s azok figyelembe vételével megkönnyítette a szervezés munkáját.

Az első héten Krauszhaár igazgató,

ezen lánglelkű népbarát és aranyszáju szónok kísérte a miniszteri kiküldöttet utjában s beszédjeivel oly frenetikus lelkesedést tudott mindenütt elérni, hogy az első héten 6 tojásértékesítő szövetkezetet lehetett szervezni lehet mondani Temes megye legnagyobb községeiben.

A gazdák a tojásértékesítésnek szövetkezeti uton való eladási módja és a tojásfókák, vagy tyukászoknak való eladás módja közti óriási anyagi, illetve pénz különbözetét azonnal fölfogták s a szövetkezet megalakítását üdvösnek találták, azonban az a nagy szabású korteskedés és alkudozás, mely minden községben folyt s a nagytojás kereskedők által szittatott, sokszor órákig tartó erős érvelést kívánt, míg a jelentkezők határozta.

A tojáskereskedők sok oly eszközhöz folyamodtak, amiről az embernek fogalma sincs, csak hogy ezen kezdeményezést csirájában öljék meg. Pénzt, ígéretet, fenyegetést nem kimélték, de midőn látták, hogy annyi pénzt még sem lehet veszteni, amely egy szolid alapon fekvő üzlet versenynyel való agyoncsapásához kell, hogy az a pénzerszény meg ne érezze, hát lassan kezdenek ezzel felhagyni. Az ígéretet, t. i. azt, hogy: „ha a szövetkezetbe nem viszitek a tojást, hanem nekünk adjátok el oly áron, a minő ért a szövetkezet ad, akkor mi még többet fizetünk” — a gazdák nem hitték el; mondván: „hát ha most tudtak szövetkezeti ért fizetni, mért volt a tojás ára két nap előtt is még félolyan áru, mint ma? mért nem fizettetek hát 2 nap előtt is nagyobb, vagyis oly ért, melyet ma kínáltok?” A tojást többé nektek nem adjuk, hanem viszzük a tejszövetkezetbe, — ahová vinni erkölcsi kötelességünk is, mert a szövetkezet az, mely életbeléptetésével az egész országban a tojásbevallási árakat szabályozta és a jövőben szabályozni képes lesz!” Ily választ adnak a gazdák az ígéretésre s ennél fogva annak csak itt-ott egy kis pénz előleggel lehet érvényt szerezni.

Vége ami a fenyegetést illeti, attól senki sem ijedett meg, hiába irkálták a legmegbotránkoztatóbb képes levelező-

lapokat úgy a Délvidéki földművelők egyesületének, mint a kiküldött felügyelőnek.

Márczius hó 18-ától kezdve mai napig a délvidéken Temes, Torontál, Krassó és Bács-Bodrog vármegyében 50, azaz ötven tojásértékesítő szövetkezet van, melyek eddig daczára a rendkívüli nagy konkurrencziának szépen és szabatosan működnek s azzal, hogy a szövetkezetek életbeléptetésével a tojásárakat 30—40%-kal tudták felemelni és e magaslatba tartani, igen megvannak elégedve.

Az végre senkit sem zavarhat, ha a faluban bárki összeszed tojást, az szabad mindenkinek, ha azt az ért megfizeti, mely ért a községben levő szövetkezet tagjainak mindenkor biztosít.

Sok hely van, ahol egyenlő árak mellett a nép inkább adja még a tojásokat a régi vevőnek, mint a szövetkezetnek, mert azt mondják, hogyha mi minden költség nélkül, itthon is megkapjuk a tojás teljes árát, minek foglalokoznám a csomagolás és szállítással, amibe végre igazuk is van, de eljárásuk nem helyes, mert az embernek elveit is kell valamit áldozni s nézetünk szerint sokkal helyesebben és az elhatározásukhoz hivebben járnak el azon községek, a melyek a régi vevőnek csak akkor adják el a tojást, ha az a helybeli áraknak 1—2%-kal nagyobb ért fizet, ellen esetben a tojást a szövetkezet veszi át és az szállítja el.

Az ily módon, szövetkezetek által összegyűjtött tojások, ma egy vállalkozónak adatnak át, aki azokat részint angol, részint német, részint más nagy világpiacokon értékesíti, ami nézetünk szerint kezdetnek elég helyes megoldás volt; de azt hisszük, hogy a már meglevő és a hovatovább még alakítható szövetkezetek érdeke úgy kívánja, hogy a szövetkezetek központot létesítsenek s szövetkezeti alapszabályaik értelmében gondoskodjanak vagy vállalati vagy házi uton a tojást értékesíteni. Avagy há már azt akarjuk, hogy a budapesti vásárcsarnok-ellátó vállalatok vagy kereskedők, kiviteli részvénytársaságok kezében hagyassék meg az értékesítés, akkor ezen amugy is nagy tökével dolgozó felek, a falusi tojás-

szövetkezetekkel kapcsolatban létesítsenek az egész országra szóló részvénytársaságot, miáltal Budapesten a hazai tojásnak világgpiacot létesíteni leginkább és leg hamarabb képesek volnánk.

A részvénytársaság inkább érdekszövetségi jelleggel bírjon és részjegyzés alapján létesülhet, épp úgy miként létesülnek más hasonló társulatok, szövetkezetek stb. Sőt azt hisszük, új szövetkezetet létesíteni nem is kellene, ott van a Magyar Gazdák Vásárcsarnok Ellátó Szövetkezte, melyet a miniszter ur Ö exzellenziája amugy is szubvencionál, ezen életrevaló szövetkezetet kellene valami uton-módon az ahhoz értő szakférfiaknak úgy kibővíteni, alakítani, hogy az ország minden részéből ide Budapestre egy óriási területű tojás-export telepre érkező összes tojások itt piaczképesé feldolgoztatván, azok a részvénytársasági kereskedői tagok által ismert és uralt piacokon a legjobban értékesíthetők lennének.

Ez a kérdés azonban nem oly fontos, hogy sürgetni kellene megoldását. Meggyőződésünk az, hogy amily szépen megindult az ügy, annak fejlődnie kell s így az értékesítési kérdés is önmagától praktikus megoldásban ki fog jegezesedni.

Mindenesetre a mostani vállalkozót Hartmann és Canen-czéget, aki lehetővé tette óriási tőkebefektetése által a földmivelésügyi kormánynak, — e téren való költség nélküli kísérletezést, elismerés, és az értékesítési kérdés megoldásánál méltányosság illeti meg.

A történeti hűség kedvéért még annyit meg kell említenünk, hogy ezen tojásértékesítő szövetkezetek létesítésénél Hreblay Emil, utabban Békessy Jenő állattenyésztési felügyelő is közreműködik s jövőben az összes állattenyésztési

kerületi felügyelőségek is ez ügyben szolgálásokat lesznek szívesek teljesíteni.

Akik a dolog iránt érdeklődnek, azok kérdéseikkel forduljanak a magyar királyi baromfitenyésztő-telep és munkásképzőiskola vezetőségéhez Gödöllőre.

A baromfi-nátha.

Van enyhébb lefolyású, azaz nem ragályos és van súlyosabb, azaz ragályos nátha. Az egyszerű náthát orrhurtnak is nevezik, mely szeles, nedves időjárásakor gyakori, de a szellőzhetlen ólakban való tartózkodásnak is lehet következménye.

Ha a náthás baromfinak orrnyílására nyomást gyakorolunk, akkor azon át elcibugyan a váladék. Az orrhurtnban szenvedő baromfiak sokszor tüszentenek, a csőrükből és orrukából sárga, nyálkás anyag folyik ki, amely azután az orrnyílások körül szennyes-sárga pörkökké szárad be. A betegek gyakran rázzák a fejüket, a csőrüket földhöz vagy lábaikhoz dörzsölik.

Az orrhurut a legtöbb esetben gyógykezelés nélkül is meggyógyul s legfeljebb arról kell gondoskodni, hogy a betegek hidegtől, széltől és nedvességtől óvott helyen tartózkodjanak.

Súlyosabb esetekben jó eredménnyel alkalmazhatjuk a kátránygőzöléseket. Legegyszerűbben úgy fejleszthetünk kátránygőzölőket, ha fél liter vízhez egy evőkanálnyi kátrányt keverünk s a kátrányos vizet elhelyezve a baromfi-ólban, kitűzített vasdarabbal vagy dróttal kevergetjük azt. Természetes azonban, hogy ezen gőzöléseket csak nagy óvatossággal lehet alkalmazni, nehogy a gyógyítás súlyosbítsa a betegséget.

Ennél veszedelmesebb a ragályos nátha, a mely nem a fentebb említett káros behatásoknak a következménye, hanem valamely a levegő után terjedő fertőző anyagnak valószínűleg bakteriumnak.

Sokban hasonlít ugyan az orrhuruthoz, de a betegségnek rohamos terjedése, vagyis járványos fellépés legjobb bizonyítéka annak, hogy ez fertőző természetű bántalom. Míg ugyanis az egyszerű orrhurut csak szórva nyosan fordul elő s inkább csak a kényesebb

érzékenyebb fajú baromfiak betegesnek meg abban, addig a ragadós baromfinátha első esete után rendszeren hamar elterjed a baj s a baromfiaknak legnagyobb része megbetegszik.

A legtöbb esetben ujonnan szervezett baromfiak hurezolják be a bajt s éppen azért nem mulaszthatjuk el ez alkalommal is ajánlani, hogy minden idegen helyről származó vagy kiállításról hazakerülő baromfi zárva és állandó megfigyelés alatt tartandó külön legalább 8 napig.

A ragadós baromfi-nátha kezdetét az árulja el, hogy az állatok szomorúak, étvágytalanok és gyakran rázzák fejüket. A következő napokon aztán rohamosan fejlődik a baj. Az orrnyílásokból igen bűzös, genyes anyag szivárog elő, légzés közben nehéz hőséges hallható, a szemhéjak bedagadnak, sőt néha a szemgolyó is elhomályosodik s a szemekből bőven csurog a könny.

A legsürgősebb teendő ilyenkor az egészségesek elkülönítése, ha lehetséges olyan helyre, ahol a beteg baromfiak egyáltalán nem tartózkodnak s ügyelni kell arra is, hogy a betegek kezelésével megbízott egyének az egészségesekkel ne érintkezzenek, mert közvetítheték a fertőzést.

A betegeket elsősorban a légzési nehézségtől kell megszabadítani s langyos tanninos oldattal (2%-os) megnedvesített gyapottal becsavart pálczikával vagy kis fecskendő segítségével kitisztítani az orrüregét, a szájtűrt és a torkot a genyes váladéktól. Ha a gyuladás igen nagy foku, akkor langyos vízzel eszközölt tisztogatás után 2-4%-os klórsavas kálioldattal ecseteljük a nyálkahártyákat vagy pedig a már említett kátrány gőzöléseket alkalmazhatjuk. A kezelés 2-3 szor ismétlődő naponként, az eset enyhébb, vagy súlyosabb lefolyása szerint.

Ha kezdetben így járunk el, legtöbb esetben elejét vesszük a komolyabb bajoknak.

A megbetegedett tyuknak erősítő szert kell adni, mely a következő orvosságból álljon:

Felkénsavas nátriumot	5 deka
Szalicilsavas nátront	5 „
Tárnicsot porrá törve	20 „
Gyömbérport	20 „
Vasgáliczot	10 „

Ezt bármelyik gyógyszerárban 3 koronáért meg lehet csináltatni.

TÁRCZA.

Szárnyaspecsenyék a tizenhetedik században.

Ma, amidőn a földmivelésügyi minisztérium oly nagy súlyt fektet a baromfitenyésztésre s a gazdát szőben és írásban ellátja jó tanácsokkal, a mennyiben nyomtatványait rendelkezésére bocsátja: könnyű a gazdának helyes uton üznie baromfitenyésztését, felismerni, megelőzni az állatok betegségét s egyszerűen megtennie mindent, ami tenyésztésének előnyére s kerülnie mindent, ami annak hátrányára szolgál.

Egészen másként állt a dolog a régmúlt időkben, amidőn sem nyomtatott tanácsadó, sem állatorvos nem volt s a csupán a szájról-szájra szállt hagyomány, javasasszonyok tanácsa és babonák nyomán kiindulva láthatott a gazda baromfitenyésztése után.

S ha mégis akadt néha nyomtatott könyv, amely segédeszközü szolgálhatott, az oly drága volt, hogy nem lehetett hozzájutni, vagy ha lehetett is, csak írástudó ember értette meg; pedig a magyar nép minden volt a régi időkben, csak írástudó nem.

A helyzetet segitendő, a régi korban népies naptárakat írtak, amelyekben az asztrológikus és alchimisztikus dolgokon kívül igen sok közhasznú, különösen gazdasági dolog

jelent meg, amelyeket azután az írástudó emberek terjesztettek a köznép között.

Előtem fekszik doktor Magirusnak egy népies naptára 1663 ból és Miskolci Gáspár „Egy jeles vad-kert”-je, a melyet 1691-ben kezdett írni.

Doktor Magirus, naptárának bevezető sorai után igen érdekes fejtegetést közöl a konyha szárnyasairól, amelyből ép úgy, mint Miskolcziból és Gátiból, a ki szintén sokat ír róluk, még manapság is vonhatunk le tanulságos dolgot egyrészt, másrészt pedig érdekes világot vetnek a közlemények az akkori idők babonás voltára.

Megtudjuk ezekből, miként Magirus beható elmélkedésében, legelső sorban is kijelenti, hogy konyhaszárnyasaink között a kakas, a tyúk és a kappan játsza a főszerepet s ezek közül különösen becsesnek tartja az utóbbi, mert annak husa igen jó, egészséges, tápláló, vérszaporító és nagyon könnyen emészthető, még beteg ember gyomrának is.

A fiatal kakasok, tekintve, hogy husuk nagyon porhanyó: igen jők, sülvé, ellenben a szárazabb husu tyúk inkább ajánlatos főtt állapotban.

A vén kakast gyógyszerként ajánlák a régiek. „A vén kakas husából készült leves nagyon elősegíti az anyagcserét, mozgékonyá teszi a testet s különösen dugulás ellen igen hathatós szer.”

És hogyan is ne tulajdonítanak a ka-

kas husának gyógyhatást, a midőn a régiek azt valóságos csodaállatnak tartották ébersége, hangja és egyéb tulajdonságáért.

Mindmennyian a régi írók magasztalják a kakasnak hősi bátorságát, férfiaságát, s egyik-másik sokat foglalkozik a Francia- és Angolországban divott kakasviadalokkal.

De hiszen tudjuk, hogy már az ókorban, Sokrates, hogy Iphikratest bátorságra serkentse, neki két viaskodó kakast mutat példaképpen.

Sőt Themistokles, a nagy görög hadvezér, midőn seregét a persák ellen vezette s utközben két viaskodó kakast talált: megállítá egész seregét s beszédet intézett katonáihoz, hogy néznék meg a két viaskodó állatot, a melyeknek se hazájuk, se gyermekeik, se nejeik, se vallásuk, se szabadságuk nincsen, a miért harcokoljanak — és mégis a férfierő és bátorság oly nagy bennük, hogy ily hatalmas viadalra mernek kelni! S a katonák anyyira felbuzdultak a férfias és bátor viadalon, hogy legyőzték a persákat.

A nagyon vén kakast meg éppen csodaállatnak tartották őseink s igen nagy veszedelmet tulajdonítottak neki. „A nagyon vén kakas maga a basiliskus.”

Mesélik, hogy egy ilyen vörös tollazatu, tüzes taréju állat megharapta egy olaszni k a balkezét, úgy, hogy az vértet — s ámbátor

*) Madárfejű kígyó.

Ezen orvosságból egy csapott evőkanálnyi adunk 50 tyuknak (kávéskanálnyi 15 tyuknak), melyet vízzel feleresztett buzakorpa közé keverve kapnak.

A galambhizlalás.*)

Nálunk a gazdák a galambtenyésztést nem részesítik oly figyelemben, aminőt ez tulajdonképpen megérdemel és a minőben már külföldön réges-régen részesül.

A fiatal galamb midőn a fészket már elhagyta, de még ki nem repült, a legizletesebb, később kissé rostosabb, de szintén igen tápláló és izletes húst ad s különösen gyermekeknek és gyengélkedőknek igen ajánlható tápláló eledel. Budapesten a vásárcsarnokokban alig találni galambot, pedig keresik ám nagyon és szívesen fizetnek a jó husban levő galamb párjéért 1 koronát is. A fiatal galambok hizlalása akkor veszi kezdetét, ha azok már enni tudnak s ezen időtől kezdve puhára főzött apró tengerivel takarmányozzuk s azok 1 hét alatt szép kövérekké, illetve husosakká válnak. Lehet a galambot finom tengerilisztből készült péppel is etetni; de ha így akarjuk hizlalni a galambot, akkor azt már 2 hetes korában meg kell kezdeni, úgy hogy mire a galamb kitollasodik, készen legyünk a hizlalással. A pépet tölsérrrel kell a galamb begyébe tolni.

A hizott galambot vagy élve vagy leölve lehet értékesíteni, ha élve küldjük a piacra, úgy azok számához képest megfelelő ngsyágu kosárban vagy léczketrecben szállítjuk, de az elszállítás előtt meg kell etetni és itatni őket.

Ha pedig leölve akarjuk a galambokat értékesíteni, akkor az ölés előtt csak 6 órával előbb szabad őket utoljára megetetni.

Az ölés úgy történik, a galamb fejét jobb kezünk mutató és nagy ujjá közé fogva egy erős rántással azt a nyakcsigolyától elválasztjuk oly módon azonban, hogy az elválasztást külsőleg észrevenni ne lehessen.

A galambot szintén szárazon a leölés után kell koppasztani és a végbélnyílás mellett tett metszéssel át kell kizsigerelni.

A galambokat a szállításnál előbb pergamentpapírba takarjuk, azután fagyapot közé kosarakba vagy faládákba csomagoljuk.

*) Mutatvány Hreblyay Emil „Baromfihizlalás és értékesítés” cz. munkájából, mely Gödöllőn 1 K. 70 fill. megrendelhető.

Az ily módon piacra készített galambokat legezészerűbb nevelő intézetek, kórházak részére szállítani, de biztos piacra van ennek úgy a budapesti mint a bécsi vásárcsarnokokban is.

A hattyu.

A tavak disze, a legkecsesebb és legszebb madár, a poeták által sokszor megénekelt hattyu.

Ne hiányozzék „Lohengrin madara” egy tavas parkból, egy halastóból sem, mert nincs gyönyörködtetőbb látvány, mint mikor a hattyu karcsu, hátra hajlott nyakával, kecsesen hátra illesztett szárnyaival méltóságos lassúsággal ott uszkal a vizen.

E madár, mint majd mindegyik házi szárnyasunk, a Keletről származik. Kis-Ázsiában, Persiában honos, hol vadon tenyészik. Már a legrégebb időben hozták át Európába.

A legelterjedtebb a Cygnus olor s ezt a szeme és csőre között levő fekete husdudor jellemzi. A csőr színe különben veres és a felső szélén köröskörül apró fűrész-fogacskák vannak. Az orlyukak, melyek ferdehelyzetűek, fekete színűek, szintugy a csőr hegye és a szájszöglet, valamint a lábak is.

Ezen faj tollazata tiszta fehér (mert van fekete nyaku és egészen fekete faj is), de ezt a színt, csak a második-harmadik vedés után nyerik, mivel fiatal korukban piszkos szürke színűek. A nyak hosszu, karcsu, melyet uszás közben rendszeren „S” betű alakjában görbitve hord.

Ami a madár alakját illeti, az meglehetősen terjedelmes: így a test hossza 1 $\frac{1}{2}$ méter, a csőre 12 cm., a szárnyaké pedig 2 méter 30 cm., de sőt azon felül is. A test súlya 8—11 kiló között váltakozik. Ezen arányokból is kitűnik, hogy minő imponáns látvány lehet az, mikor a hattyu fel-fel tűnik a tó csillámló tükrében.

A hattyu, ha más élelmiszert nem talál, az apró halakhoz nyul, de csak kivételes esetekben és nem nagy előszeretettel, mert nincs a gyorsan tovasikló hal elfogásához elég ügyessége és kitartása. Hanem ellenkezőleg épen a halas tavakban kellene tartani, mert nemhogy kárakra, de hasznukra van. A hattyu ugyanis a sekélyebb (épen haltenyésztésre alkalmas) tavak iszapját mintegy kigyomlája, kedvenc

eledele lévén az abban tenyésző gumók és növények, melyek igen elszaporodva kényelmetlenné válnak a halakra nézve és mintegy öre azoknak azáltal, hogy a halakat rabló madarakat elüzi a tórol. A hattyu ugyanis nem tűr a vizen semmi más madarat.

Érdekes jelenetnek voltam egyszer szemtanuja, melyből kitűnik, hogy a hattyu nem hagy a maga jussából semmit és a tavon, hol ő az ur, semmi más élő madár ne merészkedjek uszkalni.

Hattyu uram méltóságteljesen uszkal a tükörsima tó vizen és megelégedetten szemlélgette kecses alakját a tiszta vízben. A messziségben egy jókora emdeni lud körvonalai tűnedeznek fel. Hattyu uram eleintén azt hívén, hogy egy hattyu hölgyike közeleg amott, nagy begyesen feléje kezdett uszni, de midőn odaért meglátta, hogy ez bizony csak egy liba, neki esett, csipte, ütötte erős szárnyaival s a megremült lud csak nagy nehezen tudott kivergődni a partra, honnan gyorsan ellilant a dühös hattyu elől, a mely tudvalevőleg a szárazon csak igen nehezkösen tud lépdelni.

A hattyu kedvencz eledelei a vízben tenyésző növények, gyökerek, rovarok, giliszták, csigák és néha kisebb békák is. Ha nagy a tó, úgy nyáron nem is igen szorulnak más eledelre, legfőlebb kis zabot vagy kenyert adjunk nekik. Ha azonban a főnebb nevezett állati és növényi terményeket nem találják föl elég bőségben, akkor rendszeresen kell őket etetni, a parthoz erősített vályuból.

Tenyészképesse csak igen későn, a 3-ik életévben lesz a hattyu. A nőtény aprilis végén — május elején 5—6 (ritkán több) szürkezőld jókora tojást rak (12 cm. hosszu és 8 cm. széles), melyeken 34—36 napig ül. Hogy a fészket szétől, hidegtől megóvják, ajánlatos nekik kis faházikót építeni, nem messze a víztől. A fészket ő maga hordja össze, gazból, galyakból stb.

A kibujt kicsinyek zöldesszürke pihékkel vannak borítva. Tulajdonképpen fészkeghyók, de azért 2—3 napig ott melengeti őket anyjuk a fészkekben s csak azután viszi őket a vízre. A fiatalok élke az apró vízi növényeken kívül, apróra vagdalt saláta, vizes korpával keverve és kenyér.

Télire e czélra épített faistállóknak tartandók, melyek a part közelében állítandók fel. Szalmával bőven ki kell almozni és gondoskodni kell arról is, hogy egy jókora edényben mindig legyen friss víz előttük. Ha a tó

azonnal alkalmaztak ellenmérgeget, — az ember ingerlekeny, mérges, féltékeny kakastermészetüvé változott, pár óra mulva pedig már kakasnak képét vette fel arczulata s harmadnapra a harapás után meg is halt, — alkalmasat adván a tudós költőknek a következő vers készítésére:

„Dum furit gallus in dominum perenique veneno
Commorsum ergo alius non, basiliskus erit.”*)

Mivel épen ezen okból a kakast őseink nem igen használták eledelül, különösen a Doktor Magirus a kappanokat ajánlja, ámbar, — mint mondja — némely orvos s közöttük Erato is oda nyilatkozik, hogy azok a betegeknek néha ártalmára lehetnek, különösen, ha a beteg csuzos bántalmakban szenved, mivel maguk a kappanok is gyakran csuzosak.

„Ez azonban csak azon kappanokról áll, a melyek ketrecben nevelkedtek. Egyáltalán minden ketrecben nevelt állat husa nagyon vizenyős s egészségtelen. Azért jó és ajánlatos, ha konyhaszárnyasainkat az udvarban neveljük.”

A magyar nép nótái a kakas, tyuk, csirke és kappan felől a következőket mondják:

„Vékonyod ha faj, bágyadsz s nem alszol.
Jól léssesz, ha kövér kakaslevet iszol.”

*) A kakas veszedelmes sebzővé vált az urnál s az nem mássá, mint basiliskussá lett.

„A csirke, melynél volt Vénus ismeretlen,
Enni jó — azontul száraz és izetlen.”

Kivétel képez a kappan, a melyről azt mondja a költő:

„Hogyha jól meghízott, álmod tőle megjó
Torkod szépen nyílik, ha volt rekedező.”

A tyukot akkor dicséri a nóta:

„Ha fekete tollu, nem költött és jó kövér,
Agyvelőt s rest Vénust e nagyon segiti.”

Magirus is ír valamint a fekete tyukról, midőn azt állítja, hogy Indiában, de különösen Mozambiqueben Afrikában élnek olyan tyukok, melyeknek nem csupán tollazatuk, hanem csontjuk és husuk is fekete s a belőlük készült lé tintaszínű; de azért husuk is és levük nagyon izletes.

Gáti azt mondja, hogy a tyukhus annyira hizláló, miszerint „az egyiptomi száraz asszonyok úgy hizlalták meg magukat, hogy a tyukot megtöltvén mogyorós mandulával s borsóhéllal, megfőzték vízben, azzal a feredőbe mentek, azt ott megették s a levét megitták, így cselekedvén néhány napokig.”

Ezek után következett a tizenhetedik század egy másik, igen nevezetes szárnyas-pecsenyéje, a fázán.

Ennek husát nagyon izletesnek és ajánlatosnak mondják a nevezett kutfők, különösen lábadozó betegek részére; de mindegyik el-

mondja, hogy nagyon is drága pecsenyé és azért csak nagyuri táblánál használatos mert ... bár husa minden vadmadarak felett kívánatos izü, — a kappannál is jobb, — fejedelmi rendeknek kedves ujsági csemegéjük, de az erszénynek száraz betegséget okoz.”

A fázánról minden régi kutfő azt tartja, hogy Azsiából, Colchisból került hozzánk, honnan Jazon hozta magával, midőn az aranygyapjuért járt. (Martialis 13. epigr. 72.)

Már a régiek is oly sokat tartottak a fázánról, hogy például Ptolomeus király mesélte, miszerint fázánhust soha nem evett, hanem ezt a ritka szép állatot csak vadaskerje számára tartotta gyönyörködtetésül. Pentinax császár sem evett soha fázánhust, mert sajoálta a szép állatot leőletni. Severus császárnak pedig csak a legnagyobb ünnepek alkalmával került fázánhus az asztalára.

A fázánhoz legközelebb állónak a szalonkát tartották őseink, melyről Magirus orvos meséli, hogy különösen az olaszok annyira szeretik, hogy beleiket és trágyájukat, különféle fűszerekkel megkeverve, szintén megesszik s azt kitűnő csemegének mondják; ő azonban azt hiszi, hogy az nem valami jó csemegé lehet!

Ették továbbá őseink a 17-ik században a foglyot, amelynek husa — szerintük — kissé száraz ugyan s azért mindég a fiatalokat

nincs teljesen befagyva, eresztjük őket nappal ki a vízre, egyáltalán amint csak az idő enged, eresztjük őket ki ismét a tóra, mivel az istálló élet nincs igényükre. Az istállóban igen tisztán tartandók s az almot minden 4-5 napban ki kell cserélni.

A fennebb említett hasznokon kívül, még más pénzforrás is rejlik a hattyuban, ugyanis tollazatát, különösen a pelyheit a tollkereskedők igen jól fizetik, mivel az min ségre nézve semmivel sem áll a dunnalud mögött.

Látjuk tehát, hogy nemcsak a legpompásabb diszmadár, hanem egyszersmind hasznos is különösen a halakra nézve.

Kerpely B.

VEGYESEK.

Az emdeni lud hazája. Az emdeni lud hazája a Kelet-Friesiában levő Emden. Innen vitték az első példányokat az angolok, az állattenyésztés és nagymesterei, akik e lutfajból szakavatott kézzel oly óriási impozáns sport és gazdasági állatot teremtettek. Mert az Emden környékén lakó ludtenyésztő németeknek a sporthoz nincs semmi érzékük sem a baromfinemesítéshez. Őt az ő lutfajtájukat úgy tenyésztik még ma is, mint a mi paraszt tenyésztők. Az eredeti hazájában tehát az emdeni lud korátsines oly nagy és kifejlett, mint amely emdeni ludat, Angliában, nálunk és más európai országokban tenyésztettek.

A baromfitoll értéke. Nálunk a baromfitollat — kivéve a kacsát és lud tollát — nem igen szokás értékesíteni, pedig jelentékeny bevételt képez a baromfi tolla is, ha értékesíteni tudjuk. A ludtollaknak papírszopókákra való fölhasználása ismert dolog s e réven óriási összegeket vesznek be a szopókaárnyok. A lud után darabonként háromszori koppasztást számítva átlagban $\frac{1}{8}$ kg. pehely és $\frac{1}{4}$ kg. fosztott tollat nyerünk. A fiatal

kell választanunk, amelyek mindég nagyon izletes és tápláló peccenyét szolgáltatnak.

Ezen felsorolt szárnyasokon kívül őseink nem igen kedveltek másokat, bár megemlítik, hogy vannak olyanok, a kik a galambot, libát, kacsát, fajdot, pávát hattyut, veresbegyet, verebet, fűrjet, fenyőmadarat, rigót pacsirtát és sármányt is megeszik.

Ezen peccenyék közül leginkább elterjedt volt a galambé. De azt tartották, hogy minekutána a házi galamb husa nagyon vizenyős, sokkal ajánlatosabb peccenyének a vadgalamb. Azonban mindkettőnek husa igen terhelő és nehezen emészthető.

Mondják, hogy Curtius, mivel naponta galambhúst evett: nagyon megrövidítette általa életét. Sőt Sethi Simon régi író azt állítja, hogy a galambhusa felláztatja a vért, hideglelést idéz elő, a fejnek és szemeknek árt és ha tulságos mennyiségben élvezzük azt, úgy még ruhót is kaphatunk tőle!

Az orvos galamb husa azonban, Theoretus szerint jó vért csinál és hasznos táplálék: de Gáti állítja, hogy „a makkkal hizlalt orvos galamb lebüti a szerelem tüzeit, — az agyveleje pedig vakulást okoz.”

Gerléket őseink nem ettek, de tudták, hogy Franciaországban kölessel hizlalják őket s az ottani lakosok eszik.

Igen nehezen emészthetőnek tartották úgy a házi, mint a vadludak husát, mert szerintük az nagyon vizenyős, Magirus azonban meséli, hogy az Egyiptomiak gyakran ették főzve és sülvé a libahúst, sőt azt tar-

libák után pedig 35 gramm pehelytollat, — amelyből félkilogrammnak értéke 1:80—3 frt közt váltakozik. A pehelytoll oly állapotban, amint nyeretik, kerül forgalomba, míg a többi toll természetesen fosztás utján értékesül. A tollgerinczet értékesíteni nem lehet, de trágyaanyagul gazdag légenyirtalmánál fogva ajánlatos. A toll értékesítésénél első helyen áll a fehér toll, míg a színes hasonmóságú toll értéke jelentékenyen kisebb. A fehér galambtoll is igen kevés becsesül bir, mert könnyen összezsomósodik s kicsiny rugalmassága. Legcsekélyebb értékű a tyuktoll, mely kereskedelmi tárgyat alig képez. A modern kereskedelmi technika a tyuktollat is értékesíti újabbban összefonva a tyuktoll más szövetanyaggal, rugalmas tartós szövetet ad; újabbban csinos boákat készítenek langszhantollból. A diszbaromfiak páva, hattyu és fázán tolla természetesen kelendőbb s a disztollkészítéssel foglalkozó ipar újabb szép eredményeket ér el.

Hreblay Emil, állattenyésztési m. kir. felügyelő (Gödöllőn) munkái:

I. Baromfi-hizlalás és a hizott baromfiak értékesítése. 45 szép ábrával. A munka tartalma főbb czimekben: a) tyukhizlalás, b) pulykahizlalás, c) lud hizlalás, d) kacsahizlalás, e) galambhizlalás, f) értékesítés. Ára vászonkötésben, ajánlott küldéssel együtt 1 korona 90 fillér.

II. A gazdasági baromfitenyésztésre vonatkozó általános tudnivalók. 15 képpel. A munka tartalma: Kormányintézkedések a baromfiköztenyésztés érdekében. A hazai baromfiak nemesisítésére ajánlott fajták és az állami baromfitenyésztő telepek. A baromfiköztenyésztés fejlesztésére fennállott rendszer beszüntetése. A himemű nemes baromfiak és tojások esere utján való kiosztása. Baromfiállományunk hibái és a jövőben követendő tenyésztési eljárások. A tenyésztésre alkalmas baromfitörzsek kiválasztása. A baromfikeresztés célja és az átörökítés. A rokonverű tenyésztés és a vérfelrissítés. A sikeres baromfitenyésztés veszélyeztetői. A baromfitermékek értékesítése és az

tották, hogy mája nagyon izletes és könnyű eledel — s mivel a hizott liba mája nagyon nagyra megnő, a libákat rendszerint hizlalták.

Kevesebbet beszélnek őseink a pulykáról, mert úgy látszik az a 17-ik században még ifju vendég volt Európában s ahol ismerték is nem sokat tartottak felőle, sőt még ma sem valami nagyra becsült az a közmondásában a magyar nép, mert hiszen babonája szájról-szájra száll, hogy:

„A ki sok pulykahúst eszik, az köszvényes lesz.”

„A ki a pulykaféjét megeszi, az meg fog veszni.”

Még kevésbé becsülték a 17-ik században a többi felsorolt szárnyasokat, mert a kutyák csak egyszerűen megemlítik azokat, de peccenyéiket leírásra sem méltatták.

Igy éltek őseink a szárnyas eledellekkel s úgy látszik részint inyencség hiányán, részint csupa babonából, szerintük nagyon is izletes szárnyaspeccenyéket megvetettek, míg más egyéb szerintük hitvány szárnyast, sőt némely rovarpusztító énekest pedig nyársra huztak.

A mi napjainkban már másként cselekedünk s nem félünk sem a lud, sem a pulyka, sem a kacsát, sem a fajdot, fűrjet, fenyőmadár és veresbegyet, sőt szívesen fogyasztjuk a töltött galambot is; viszont ha nem is babonának, de véteknél tartanak feltálatni a pacsirtát, rigót, veresbegyet és sármányt, sőt a hattyut is szívesebben látjuk a park taván s a pávát udvarunkon, mint a terített asztalon.

Jázon.

értékesítő szövetkezetek megalakítása. Ára 50 fillér.

III. Tyuktenyésztés. Minő tyukot kell a gazdaságban tenyésztetni, hogy a tyuktenyésztésből jövedelmünk legyen? A szöveg közé nyomott sok szép képpel. A munka tartalma: I. A hazai tyuktenyésztésről általában. — 1. A tyuk udvar. — 2. A tyukól és berendezése. — 3. A tyukok takarmányozása és a takarmányozó eszközök. — 4. A tyukok gondozása és a gyógyszerek. — 5. Tojástermelés és tojásgyűjtés. — A költésre alkalmas tojások felismerése és kiválasztása. — 7. A költés és a költésnél használandó eszközök. — 8. Csibék kelése, felnevelése. — 9. Csibék gondozása, takarmányozása. — 10. A csibenevelésnél használandó eszközök. — 11. A csibék osztályozása és a továbbtenyésztésre alkalmas egyedek kiválasztása. — 12. A vándorol és annak előnye. II. Tyukfajtákról. — 1. Milyen tyukot tenyészünk? a) Magyar tyuk. b) Kópasznyaku tyuk. c) Gyöngytyuk. — Melyek a köztenyésztés fejlesztésére ajánlott nemes tyukfajták? a) A lángsán. b) A plimut. c) A világos bráma. Ára 2 korona.

IV. Pulykatenyésztés. Minő pulykát kell a gazdaságban tenyésztetni, hogy a pulykatenyésztésből jövedelmünk legyen? A szöveg közé nyomott sok szép képpel. A munka tartalma: I. A hazai pulykatenyésztésről általában. — 1. A pulykaudvar. — 2. A pulykaól berendezése. — 3. A pulykák takarmányozása és a takarmányozó eszközök. — 4. A pulykák gondozása és a gyógyszerek. — 5. A tojásgyűjtés és a költésre alkalmas tojások kiválasztása. — 6. A költőhelyiség és a költésnél használandó eszközök. — 7. A csibék kelése és a vezető anyák beosztása. — 8. A csibék gondozása és felnevelése. — 9. A csibék takarmányozása és a legeltetés. — 10. A fiatal pulykák osztályozása és a tenyésztésre alkalmas egyedek kiválasztására. II. A pulykafajtákról. — 1. Milyen pulykát tenyészünk? a) a hazai fehér pulykát; b) a boszniai rézszínű pulykát; c) a tisztavérű bronz pulykát; d) a tisztavérű francia (fekete) pulykát. — 2. Mi előnye van a köztenyésztés fejlesztésére ajánlott nemes pulykafajtáknak a közönséges pulykák keresztezésénél? Ára 1 korona 60 fillér.

V. Lud- és kacsatenyésztés. Minő víziszárnyast tenyészünk gazdaságunkban, hogy az jövedelmező legyen? A szöveg közé nyomott sok szép képpel. A munka tartalma: I. A hazai ludtenyésztésről általában. 1. A lud és kacsától és azok berendezése. 2. A ludak és kacsák takarmányozása. 3. A ludak legeltetése. 4. A kacsák bő takarmányozásának előnye. 5. A ludak és kacsák gondozása és a használható gyógyszerek. 6. Tojásgyűjtés és a költésre alkalmas tojások kiválasztása. 7. A költőhelyiség és a kotlás módja. 8. A fiókok kelése, gondozása és fölnevelése. 9. A libák legeltetése és a kacsafiókok takarmányozása. 10. A libák és a fiatal kacsák osztályozása. II. A lud- és kacsafajtákról. Milyen ludat és kacsát tenyészünk? a) A hazai lud; b) az emdeni lud; c) a pekingi kacsát; d) Mi előnye van a köztenyésztés fejlesztésére ajánlott nemes gunárok és gácsérokknak a közönséges víziszárnyasok keresztezésénél. Ára 2 korona.

VI. A baromfitermékek konzerválása és értékesítése. Több képpel. Hogyan lehet a baromfitermékeket minők: a tojás, toll, élő és vágott baromfi stb. legjobban eltartani és értékesíteni? A baromfi és tojás értékesítő szövetkezetek alakítása és azok közgazdasági és népvagyonosodási haszna. Ára 1 korona 60 fillér. E munkák Hreblay Emil felügyelőnél Gödöllőn megrendelhetők. A IV., V., VI. számú munka ez évben fog megjelenni. Mind a hat munka egyszerre megrendelve bérmentes küldéssel 8 korona.

Az Orsz. Magyar Gazd. Egyesülete tulajdona.